

Bezdůvodné obohacení

Bezdůvodné obohacení podílového spoluvlastníka, který užívá věc nad rozsah svého spoluvlastnického podílu vzniká bez ohledu na to, zda o užívání rozhodla většina spoluvlastníků počítaná podle velikosti jejich spoluvlastnických podílů nebo bylo upraveno dohodou spoluvlastníků nebo o užívání rozhodl soud, pokud byť i z konkludentně uzavřené dohody spoluvlastníků nevyplývá něco jiného, např. že si za užívání nad rámec odpovídající spoluvlastnickému podílu nebudou nic hradit.

(Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 22 Cdo 2624/2003, ze dne 28.4.2004)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl v senátě složeném z předsedkyně JUDr. Marie Rezkové a soudců JUDr. Františka Baláka a JUDr. Jiřího Spáčila, CSc., ve věci žalobkyně H. K., zastoupené advokátkou, proti žalované Z. P., zastoupené advokátem, o zaplacení 140.762,30 Kč s příslušenstvím, vedené u Obvodního soudu pro Prahu 6 pod sp. zn. 18 C 112/2001, o dovolání žalované proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 26. září 2003, č. j. 18 Co 258/2003-441, tak, že rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 26. září 2003, č. j. 18 Co 258/2003-441, se zrušuje a věc se vrací tomuto soudu k dalšímu řízení.

Z odůvodnění :

Žalobkyně se žalobou podanou u soudu 16. 2. 1996 domáhala, aby jí žalovaná zaplatila částku 136.237,10 Kč s příslušenstvím, a podáním z 20. 8. 1996 žalobu rozšířila o 4.642 Kč, takže celkem požadovala částku 140.879,70 Kč s příslušenstvím. Žalobu odůvodnila tím, že účastnice a jejich bratr I. P. jsou spoluvlastníky domu čp. 1276 na pozemku parc. č. 3764 v kat. území D., a to od 4. 11. 1988 každý z jedné šestiny a od 2. 1. 1994, kdy zemřela jejich matka, každý z jedné třetiny. Žalovaná částka představuje poměrnou část investic, které žalobkyně sama vynaložila na opravy a údržbu společného domu.

Obvodní soud pro Prahu 6 (dále „soud prvního stupně“) rozsudkem z 2. 6. 1998, č. j. 18 C 38/96-169, uložil žalované, aby zaplatila žalobkyni do tří dnů od právní moci rozsudku částku 140.762,30 Kč s úrokem z prodlení ve výroku specifikovaným, co do částky 117,40 Kč s příslušenstvím a ve zbytku požadovaných úroků z prodlení, žalobu zamítl a rozhodl o nákladech řízení. Dospěl k závěru, že žalobkyně vynaložila sama náklady na nutnou opravu a údržbu předmětného domu poté, co o jejich provedení rozhodla většina spoluvlastníků počítaná podle velikosti jejich podílů (žalobkyně a I. P.), takže jí podle § 137 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, ve znění novely provedené zákonem č. 509/1991 Sb. (dále „ObčZ“), vzniklo majetkové právo na poměrnou náhradu vůči zbývajícím spoluvlastníkům, pro které platí obecná promlčecí tříletá lhůta. Přisouzená částka představovala náhradu těchto nákladů odpovídající velikosti spoluvlastnického podílu žalované, vynaložených v době od června 1993 do května 1996, ohledně částky 117,40 Kč, která byla vynaložena v době tří let před podáním žaloby, tj. před 19. 2. 1993, byla žaloba zamítnuta vzhledem ke vznesené námitce promlčení.

Městský soud v Praze jako soud odvolací rozsudkem z 1. 12. 1998, č. j. 16 Co 391/98-203, rozsudek soudu prvního stupně v napadené části, kterou bylo žalované uloženo zaplatit žalobkyni částku 140.762,30 Kč s příslušenstvím a ve výroku o nákladech řízení potvrdil a rozhodl o nákladech řízení. Ztotožnil se soudem prvního stupně v závěru, že žalovaná se jako menšinová spoluvlastnice musí podřídit rozhodnutí většinových spoluvlastníků o provedení nutných oprav společného domu a že z § 137 odst. 1 ObčZ vyplývá její povinnost podílet se na takto vynaložených nákladech podle velikosti spoluvlastnického podílu.

Nejvyšší soud rozsudkem z 21. 6. 2001, č. j. 22 Cdo 599/99-267, zrušil shora uvedené rozsudky soudů obou stupňů v přisuzujících výrocích ve věci samé a nákladech řízení a věc vrátil soudu prvního stupně v tomto rozsahu k dalšímu řízení. Uvedl, že pod pojem hospodaření se společnou věcí, o kterém mají spoluvlastníci podle § 139 odst. 2 ObčZ rozhodovat, lze pořadit i rozhodnutí o tom, jaká investice, tj. náklad jakého druhu a v jaké výši má být na společnou

věc vynaložen. I když zákon stanoví, že rozhodují spoluvlastníci většinou počítanou podle velikosti jejich spoluvlastnických podílů, pak musí být menšinovému spoluvlastníku dána možnost vyjádřit se k zamýšlené investici. Při nesouhlasu menšinového spoluvlastníka s takovou investicí rozhodne většina spoluvlastníků počítaná podle velikosti jejich spoluvlastnických podílů a menšinový spoluvlastník je povinen podle velikosti svého spoluvlastnického podílu na takto vynaložený náklad přispět, neboť tak plní povinnost vyplývající z § 137 odst. 1 ObčZ. V případě, že před rozhodnutím většiny investice nebyla menšinovému spoluvlastníku vůbec předestřena, pak by menšinovému spoluvlastníku vznikla povinnost vydat investujícímu spoluvlastníku, pokud by šlo o investice na nutné úpravy nebo údržbu, bezdůvodné obohacení podle § 451 odst. 1 a § 456 ObčZ. Jeho výše by odpovídala podílu na investici podle velikosti jeho spoluvlastnického podílu a povinnost vydat bezdůvodné obohacení by vznikla vynaložením investice za trvání spoluvlastnického vztahu. Pokud by šlo o investice jiné než na nezbytné opravy a údržbu, pak povinnost menšinového spoluvlastníka vydat bezdůvodné obohacení by vznikla až při zániku jeho spoluvlastnictví, např. při jeho zrušení nebo při prodeji spoluvlastnického podílu, a to ve výši zhodnocení jeho podílu. Dovolací soud dospěl k závěru, že soudy obou stupňů se nezabývaly otázkou, zda žalované jako menšinové spoluvlastníci byly záměry o investicích do společného domu předestřeny, ačkoliv posouzení této skutečnosti je významné pro závěr, zda jde o majetkový nárok podle § 137 odst. 1 ObčZ nebo o vydání bezdůvodného obohacení podle § 456 ObčZ.

Rozsudek soudu prvního stupně ze 7. 2. 2002, č. j. 18 C 112/2001-370, kterým bylo žalobě vyhověno, a rozhodnuto o nákladech řízení, byl zrušen usnesením Městského soudu v Praze jako soudu odvolacího z 20. 9. 2002, č. j. 18 Co 216/2002-348, a věc byla soudu prvního stupně vrácena k dalšímu řízení. Soudu prvního stupně bylo uloženo, aby se zabýval otázkou platnosti souhlasu spoluvlastníka Ivana Pospíšila s předmětnými investicemi ve smyslu § 38 odst. 2 ObčZ.

Soud prvního stupně rozsudkem z 27. 3. 2003, č. j. 48 C 112/2001-414, uložil žalované, aby zaplatila žalobkyni částku 140.762,30 Kč s úrokem z prodlení ve výroku specifikovaným. Dospěl k závěru, že jde o poměrnou náhradu nutných nákladů a běžnou údržbu vynaložených žalobkyní na společný dům, o kterých byla žalovaná před jejich provedením vyzkoušena, a o jejichž vynaložení rozhodla většina spoluvlastníků počítaná podle velikosti jejich spoluvlastnických podílů, to je žalobkyně a I. P. Výjimkou jsou jen náklady na odstranění havárie na vodovodním řadu z 2. 4. 1996, včetně s tím souvisejících nákladů na vodném. V řízení bylo nově namítáno, že I. P. nemohl jako spoluvlastník o provedení předmětných investic rozhodovat, poněvadž jednal v důsledku závislosti na opiátech v duševní poruše, která jej činila k takovým úkonům neschopným, jak Ivan Pospíšil v písemném prohlášení a jako svědek ve své v pořadí druhé výpovědi uváděl. Soud prvního stupně považoval jeho druhou výpověď za nevěrohodnou pro rozpor s jeho výpovědí původní. Dále vzal za prokázáno z výpovědi jeho ošetřujícího lékaře MUDr. J. Č. a Ing. B. P., bývalé manželky I. P., ve spojení se zprávou léčebny Č. d., když považoval za nadbytečně provádět ještě důkaz znaleckým posudkem z oboru psychiatrie, že rozeznávací a určovací schopnost I. P. nebyla v rozhodné době snížena ve vztahu k normálním úkonům, ale mohl mít snížené ovládací schopnost jen ve vztahu k návykovým látkám, které bral jako léky - tedy k léku F. Souhlas I. P. s investicemi nebyl proto neplatným právním úkonem podle § 38 odst. 2 ObčZ. Soud prvního stupně dospěl k závěru, že žalovaná je povinna poměrně podle velikosti svého spoluvlastnického podílu přispět na nutné náklady a údržbu vynaložené žalobkyní na společný dům podle § 137 odst. 1 ObčZ a na náklady z havárie vody z 2. 4. 1996 z titulu bezdůvodného obohacení ve výši žalované částky. Nejde o nároky promlčené, neboť byly žalobkyní u soudu uplatněny včas, a to jak nárok podle § 137 odst. 1 ObčZ v tříleté promlčecí době, tak nárok na vydání bezdůvodného obohacení, vzhledem k tomu, kdy byl vynaložen. Konečně se soud prvního stupně zabýval také námitkou započtení, kterou žalovaná vznesla podáním z 19. 11. 2002 a kterou vůči žalobkyni namítla započtení své pohledávky z titulu bezdůvodného obohacení žalobkyně na úkor žalované, vzniklé tím, že žalobkyně užívá ve společném domě větší podlahovou plochu než odpovídá jejímu spoluvlastnickému podílu. Podle žalované jde o bezdůvodné obohacení v částce 2.000 Kč měsíčně, odvozené z výše tržního nájemného, což za dobu od 1. 1. 1995 do listopadu 2002 činí 166.000 Kč. Žalovaná výslovně uvedla, že jako obranu namítá svoji pohledávku k započtení jen do výše žalobkyní požadované částky. Podáním z 11. 2. 2003 namítla žalovaná k započtení ještě částku 2.000 Kč měsíčně do ledna 2003. Soud prvního stupně vyšel ze zjištění, že žalobkyně vlastním nákladem zrekonstruovala celé podkroví domu a právě díky těmto investicím, na kterých se žalovaná nepodílela, získala větší podlahovou plochu, než která původně v domě (i podkroví) byla. Námitky žalované, že má právo podílet se na výnosu z takto zvelebených prostor, považoval proto za nárok v rozporu s dobrými mravy podle § 3 ObčZ. Z celého průběhu řízení vyplynulo, že žalovaná svojí nečinností způsobila, že předmětný dům nelze obývat v celé ploše, neboť v současné době není možno užívat zejména přízemí celého domu.

Městský soud v Praze jako soud odvolací rozsudkem z 26. září 2003, č. j. 18 Co 258/2003-441, změnil rozsudek soudu prvního stupně jen ve výroku o nákladech řízení, jinak rozsudek soudu prvního stupně potvrdil a rozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení.

Odvolací soud uvedl, že soud prvního stupně provedl potřebné důkazy, vyvodil z nich odpovídající skutková zjištění

a věc správně posoudil i po stránce právní. I odvolací soud považoval za nadbytečné provádět důkaz znaleckým posudkem o duševním stavu I. P., neboť provedené důkazy postačovaly k vyvození uvedených skutkových závěrů. Odvolací soud se dále zabýval námitkou žalované ohledně bezdůvodného obohacení, které má žalobkyni na úkor žalované vznikat tím, že žalobkyně užívá větší prostorovou výměru v domě než žalovaná. Dospěl k závěru, že v řízení nebyla prokázána existence dohody, na základě které by spoluvlastníci nemovitost užívali, a proto je vyloučen vznik bezdůvodného obohacení u kteréhokoli ze spoluvlastníků. Bez předchozí dohody o způsobu a rozsahu užívání společné věci se pohledávka plynoucí z rozsahu užívání nemovitosti nemohla stát actio nata, přičemž splatnost pohledávky je základním předpokladem pro vznik bezdůvodného obohacení.

Proti rozsudku odvolacího soudu podala žalovaná dovolání, jehož přípustnost dovozuje z ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) OSŘ a namítá nesprávné právní posouzení věci a vadu řízení, která měla za následek nesprávné rozhodnutí věci. Nesouhlasí s tím, že spoluvlastník Ivan Pospíšil byl ve smyslu § 38 odst. 2 ObčZ způsobilý udělit platný souhlas k opravám domu. Sám vyhotovil prohlášení, ve kterém uvedl, že si na uvedený souhlas nepamatuje. Přitom je otázka platnosti či neplatnosti jeho souhlasu stěžejní pro posouzení, zda žalobkyně může požadovat investované finanční prostředky do nemovitosti z titulu bezdůvodného obohacení nebo jako majetkové právo podle § 137 odst. 1 ObčZ. Pokud by šlo o bezdůvodné obohacení, mohla by je po žalované požadovat až v době zániku spoluvlastnického vztahu. Soud měl k objasnění jeho zdravotního stavu nařídit důkaz znaleckým posudkem z oboru psychiatrie nebo psychologie, jak žalovaná navrhovala. Pokud soudy rozhodly pouze na základě výpovědí I. P., jeho manželky a ošetřujícího lékaře, je dokazování neúplné a jde o vadu řízení, která mohla mít vliv na nesprávné rozhodnutí ve věci. Dále žalované považuje za nesprávné závěry soudů obou stupňů, že její kompenzační námitka ohledně bezdůvodného obohacení žalobkyně z titulu užívání větší části společného domu než činí její podíl, odporuje dobrým mravům. Není podstatné, že prostory užívané žalobkyní nebyly kolaudovány jako bytové a že se na jejich vybudování sama podílela. Společná věc zůstává věcí jedinou a nedělitelnou bez ohledu na to, kdo ji zvelebuje. Dále žalovaná namítá, že „značná část nároku žalobkyně je promlčena, neboť nárok byl uplatněn po více jak dvou letech od vynaložení většiny investic. Za otázku zásadního významu považuje, zda „byly splněny podmínky pro uplatnění nároku podle § 137 a 139 ObčZ“, když žalobkyně neměla souhlas spoluvlastníka I. P. a tudíž nebyl nárok splatný v případě investic, které nebyly nezbytné, pokud šlo o investice nezbytné, byl z větší části promlčen. Dále je otázkou zásadního významu, zda bez předchozí dohody spoluvlastníků o užívání společné věci je vyloučen vznik bezdůvodného obohacení u spoluvlastníka, který užívá věc nad rámec velikosti svého spoluvlastnického podílu. Žalovaná navrhla, aby rozsudky soudů obou stupňů byly zrušeny a věc byla vrácena soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Žalobkyně se vyjádřila k dovolání tak, že posouzení duševního stavu I. P. není otázkou, který by činil rozsudek odvolacího soudu rozhodnutím zásadního významu. Pohledávku, namítanou k započtení, nepovažuje žalobkyně za existující a závěr, že její uplatnění odporuje dobrým mravům, je správný. Ke zdravotnímu stavu I. P. se vyjadřoval odborník psychiatr k návrhu žalované, který byl slyšen k návrhu žalované. Žalobkyně dále dovozuje, že po rekonstrukci podkroví užívá z celkové obytné plochy domu 35% a že užívání domu bylo spoluvlastníky upraveno dohodou, a to jak po smrti otce, tak i matky účastnic řízení, jak vyplynulo i z korespondence účastnic v průběhu řízení předložené. Žalobkyně zdůrazňuje, že užívá podkroví, které bez účasti spoluvlastníků v roce 1991 adaptovala, když oba spoluvlastníci jeho užívání odmítli a vybrali si zachovalejší část domu. Navíc kolaudačně se jedná o pokoj, komoru a půdu. Ze strany žalované jde tak o požadavek údajného bezdůvodného obohacení ve výši 2.000 Kč měsíčně. Žalobkyně navrhla, aby dovolání bylo odmítnuto.

Nejvyšší soud jako soud dovolací po zjištění, že dovolání bylo podáno včas, řádně zastoupenou účastnicí řízení, postupoval podle zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu ve znění účinném od 1. 1. 2001 (dále jen „OSŘ“), dále zkoumal, zda jde dovolání přípustné.

Dovoláním lze napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouští (§ 236 odst. 1 OSŘ).

Podmínky přípustnosti dovolání proti potvrzujícímu rozsudku odvolacího soudu upravuje ustanovení § 237 odst. 1 písm. b) a c) OSŘ.

Podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. b) OSŘ je dovolání přípustné proti rozsudku odvolacího soudu a proti usnesení odvolacího soudu, jimiž bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, kterým soud prvního stupně rozhodl ve věci samé jinak než v dřívějším rozsudku (usnesení) proto, že byl vázán právním názorem odvolacího soudu, který dřívější rozhodnutí zrušil. O takovýto případ se v dané věci nejedná.

Podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) OSŘ je dovolání přípustné proti rozsudku odvolacího soudu a proti usnesení odvolacího soudu, jimiž bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, jestliže dovolání není přípustné podle ustanovení písmena b) a dovolací soud dospěje k závěru, že napadené rozhodnutí má ve věci samé po právní stránce

zásadní význam.

Rozhodnutí odvolacího soudu má po právní stránce zásadní význam zejména tehdy, řeší-li právní otázku, která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo která je odvolacími soudy nebo dovolacím soudem rozhodována rozdílně, nebo řeší-li právní otázku v rozporu s hmotným právem (§ 237 odst. 3 OSŘ).

Dovolání je podle § 237 odst. 1 písm. c) OSŘ přípustné jen tehdy, jde-li o řešení právních otázek (jiné otázky, zejména posouzení správnosti nebo úplnosti skutkových zjištění přípustnost dovolání nezakládají – srov. ustanovení § 241a odst. 3 OSŘ.) a současně se musí jednat o právní otázku zásadního významu.

Dovolací soud je proto v dané věci vázán skutkovým zjištěním soudů obou stupňů, že investice žalované, z nichž žalovaná částka odpovídá poměrně velikosti spoluvlastnického podílu žalované, byly vynaloženy na nutné opravy a údržbu společného domu. Dále je vázán zjištěním, že závislost spoluvlastníka Ivana Pospíšila na opíatech neměla za následek snížení jeho rozpoznávací a určovací schopnosti při rozhodování o investicích do domu v době od ledna 1994, kdy se stal spoluvlastníkem v rozsahu jedné třetiny do května 1996.

Za tohoto skutkového stavu jde o investice vynaložené žalobkyní jako spoluvlastnicí společného domu, o nichž bylo rozhodnuto většinou spoluvlastníků počítanou podle velikosti jejich spoluvlastnických podílů: souhlas matky účastnic, které náležel spoluvlastnický podíl z jedné poloviny s investicemi před její smrtí 24. 1. 1994 nebyl zpochybněn a poté šlo o většinu danou spoluvlastnickými podíly žalobkyně a I. P., každého v rozsahu jedné třetiny. V takovém případě je nárok žalobkyně na úhradu poměrné části vynaložených investic vůči žalované jako spoluvlastnici domu majetkovým právem, opírajícím se o § 137 odst. 1 ObčZ, které vzniká vynaložením investic do domu. Nejde tedy o právo z bezdůvodného obohacení podle § 456 ObčZ. Ani žalovaná nepochybně, že majetkové právo spoluvlastníka opírající se o § 137 odst. 1 ObčZ se promlčuje v obecné promlčecí době podle § 101 ObčZ. Rozsudek odvolacího soudu není tedy v posouzení otázky promlčení tohoto práva rozsudkem zásadního významu, a to i proto, že není v rozporu s hmotným právem. Žalobkyně uplatnila majetková práva, vzniklá z titulu investic podle § 137 odst. 1 ObčZ od června 1993 do května 1996 žalobou z 16. 2. 1996, rozšířenou 20. 8. 1996, tedy včas v obecné promlčecí lhůtě.

Rozsudek odvolacího soudu však činí rozhodnutím zásadního významu otázka, zda spoluvlastníku, který užívá větší plochu společného domu, než odpovídá poměrně velikosti jeho spoluvlastnického podílu, vzniká bezdůvodné obohacení na úkor dalšího spoluvlastníka (spoluvlastníků), pokud mezi nimi nedošlo k dohodě o užívání společného domu. Závěr odvolacího soudu, že předpokladem vzniku bezdůvodného obohacení za takové situace je dohoda spoluvlastníků o užívání společné věci, je v rozporu s judikaturou dovolacího soudu. Nejvyšší soud uvedl v rozsudku z 22. 2. 2001, sp. zn. 25 Cdo 2626/99, publikovaném pod C 261 Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu, svazek 3, vydaného nakladatelstvím C. H. Beck, že „podílovému spoluvlastníku, který užívá společnou věc nad rozsah svého spoluvlastnického podílu, vzniká bezdůvodné obohacení, za které musí ostatním spoluvlastníkům poskytnout peněžitou náhradu jako ekonomickou protihodnotu toho, co nemůže být vráceno“. Z tohoto rozhodnutí vyplývá, že vznik bezdůvodného obohacení není vázán na dohodu spoluvlastníků o užívání společné věci, resp. rozhodnutí o užívání věci. Užívání společné věci je podle platné právní úpravy podřazeno pod pojem hospodaření se společnou věcí, které je upraveno v ustanovení § 139 odst. 2 ObčZ. To uvádí, že o hospodaření se společnou věcí rozhodují spoluvlastníci většinou počítanou podle výše spoluvlastnických podílů. Při rovnosti hlasů nebo nedosáhne-li se většiny anebo dohody, rozhodne na návrh kteréhokoliv ze spoluvlastníků soud. Lze tedy uzavřít, že bezdůvodné obohacení podílového spoluvlastníka, který užívá věc nad rozsah svého spoluvlastnického podílu vzniká bez ohledu na to, zda o užívání rozhodla většina spoluvlastníků počítaná podle velikosti jejich spoluvlastnických podílů nebo bylo upraveno dohodou spoluvlastníků nebo o užívání rozhodl soud, pokud by i z konkludentně uzavřené dohody spoluvlastníků nevyplývá něco jiného, např. že si za užívání nad rámec odpovídající spoluvlastnickému podílu nebudou nic hradit.

Z uvedeného vyplývá, že právní posouzení, k němuž dospěl odvolací soud v otázce vzniku bezdůvodného obohacení podílového spoluvlastníka užívajícího věc nad rozsah svého spoluvlastnického podílu, nebylo správné, a mělo za následek nesprávné rozhodnutí ve věci. Proto byl rozsudek odvolacího soudu zrušen a věc byla tomuto soudu vrácena k dalšímu řízení (§ 243b odst. 2 OSŘ).

Další články:

- [Domácí násilí \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Nahlížení do spisu \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Náklady exekuce \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Územní samospráva](#)
- [Zákonný soudce \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Přebírání důkazů z trestního řízení před správními soudy](#)
- [Tarifní hodnota](#)
- [Nepoložení předběžné otázky Soudnímu dvoru EU](#)
- [Koupě nemovité věci](#)
- [Nesprávný úřední postup \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Platební neschopnost \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)